ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 11, številka 4, december 2007 · ISSN 1408-2969

EPISTEMOLOGIJA G. E. MOORA

G. E. Moore

Dokaz zunanjega sveta

prevedel Rok Uhan (pregledal in popravil Danilo Šuster)

Citiranje: G. E. Moore, »Dokaz zunanjega sveta«, *Analiza: časopis za kritično misel* 11, št. 4 (2007): 5–9.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je izvirna tiskarska datoteka številke, ki ji je bil leta 2026 dodan ta naslovni list. Strani in prelomi ustrezajo tiskani izdaji.

G. E. Moore
Prevedel Rok Uhan (pregledal in popravil Danilo Šuster)

Dokaz zunanjega sveta*

V Uvodu k drugi izdaji Kantove *Kritike čistega uma* nastopajo naslednje besede:

> … še vedno je škandal za filozofijo…, da moramo obstoj reči zunaj sebe … privzemati zgolj na *vero* in da, če komu pade v glavo, da o tem podvomi, ne moremo postaviti nasproti nobenega zadostnega dokaza (Kant 2001: 33).†

Iz teh besed je jasno razvidno, da je bilo za Kanta pomembno podati dokaz »obstoja reči zunaj sebe« ali morda (zdi se mi, da to bolje izrazi moč nemških besed) »obstoja teh (angl. the) reči izven nas«. Če ne bi menil, da je pomembno podati tak dokaz, potem tega, da dokaza še ni, ne bi imel za »škandal«. Prav tako se zdi jasno, da je tak dokaz naloga, ki sodi na področje filozofije, saj če ne bi tega menil, potem dejstva, da takega dokaza ni bilo, ne bi mogel imenovati škandal za *filozofijo*.

Čeprav se je Kant morda motil v obeh svojih stališčih, se mi vendarle zdi, da ni nikakršnega dvoma o tem, da gre za pomembno zadevo, ki sodi na področje filozofije, da obravnava vprašanje, kakšen, če sploh kak dokaz lahko podamo »o obstoju reči zunaj sebe«. Razprava o tem vprašanju je bila moj predmet, ko sem začel pisati pričujoče predavanje. A takoj moram reči, kot boste videli sami, da sem uspel povedati kvečjemu le nekaj malega od tega, kar bi o tem moralo biti povedano.

…

Mislim torej, da v primeru vseh vrst »reči«, ki so takšne, da če gre za par reči, od katerih sta obe te vrste, ali za par reči, tako da je ena te vrste in druga druge, takoj sledi, da obstajajo nekatere reči, na katere lahko naletimo v prostoru. Prav tako je res, da če lahko dokažem, da obstaja par reči, tako da je prva ene od teh

* Prevedeno po »Proof of an External World«, v G. E. Moore, *Philosophical Papers*, New York: Collier Books, 1962, izbor: str. 126 in 144-8.

† B xxxix, opomba: Kant, I. 2001. *Kritika čistega uma* 1/4. Problemi 1-2, str. 33. Nemške besede so: »so bleibt es immer ein Skandal der Philosophie …, das Dasein der Dinge außer uns … bloß auf Glauben annehmen zu müssen, und, wenn es jemand einfällt es zu bezweifeln, ihm keinen genugtuenden Beweis entgegenstellen zu können. «

vrst in druga druge ali pa sta obe ene od teh vrst, potem bom s tem *ipso facto* dokazal, da obstajata vsaj »dve reči izven nas«. Torej, če lahko dokažem, da zdaj obstajata tako kos papirja kot človeška roka, bom s tem dokazal, da obstajata vsaj »dve reči izven nas«; če lahko dokažem, da zdaj obstajata tako čevelj kot nogavica, bom s tem dokazal, da obstajata vsaj »dve reči izven nas« ipd. Podobno bom dokazal, če lahko zdaj dokažem, da zdaj obstajata dva kosa papirja ali dve človeški roki ali dvoje nogavic ipd. Očitno obstaja na tisoče različnih reči, takšnih, da če v kateremkoli trenutku lahko dokažem katerokoli od njih, bom s tem dokazal obstoj reči zunaj sebe. Ali res ne morem dokazati nobene od teh reči?

Kljub temu, da Kant trdi, da je po njegovem mnenju možen en sam dokaz obstoja reči zunaj nas – namreč tisti, ki ga je podal on sam –, se mi zdi, daleč od tega, da lahko sam zdaj podam veliko različnih dokazov in vsak od njih je popolnoma strog. In tudi že večkrat prej sem bil v položaju, ko bi lahko ponudil še mnogo drugih dokazov. Zdaj, na primer, lahko dokažem, da obstajata dve človeški roki. Kako? Tako, da dvignem svoji roki in rečem, medtem ko naredim določeno kretnjo s svojo desno roko, »Tu je ena roka«, in dodam, ko z levo naredim podobno kretnjo, »in tu je druga«. In če sem s tem *ipso facto* dokazal obstoj zunanjih stvari, potem boste uvideli, da lahko to sedaj storim še na veliko drugih načinov, vendar ni nobene potrebe, da bi množil primere.

Pa sem zares pravkar dokazal, da sta obstajali dve človeški roki? Vztrajam pri tem, da sem; da je bil dokaz popolnoma strog ter da je morda nemogoče podati boljši ali strožji dokaz česarkoli. Seveda pa to ne bi bil dokaz, če ne bi zadostil trem pogojem: (1) premisa, navedena v dokazu, je bila različna od sklepa, za katerega sem navedel, da ga dokazuje; (2) premisa, ki sem jo navedel, je nekaj, kar sem *vedel,* ne pa nekaj, v kar sem bil samo prepričan, a o tem nisem bil gotov, ali pa nekaj, kar je sicer bilo resnično, pa jaz tega nisem vedel; (3) sklep je zares sledil iz premise. Toda moj dokaz je zadostil vsem tem pogojem. (1) Premisa, ki sem jo v dokazu navedel, je zagotovo bila povsem različna od sklepa, saj je sklep bil le »v tem trenutku obstajata dve človeški roki«. Premisa pa je bila nekaj veliko bolj specifičnega, nekaj, kar sem izrazil tako, da sem vam pokazal svoji roki, naredil določeno kretnjo in izrekel besede: »Tukaj je ena roka in tukaj je druga.« Očitno je, da sta se razlikovali, saj je jasno, da bi sklep lahko bil resničen, tudi če bi premisa bila neresnična. V zatrjevanju premise sem trdil mnogo več, kot pa sem zatrjeval v trditvi sklepa. (2) Gotovo sem v tistem trenutku *vedel* tisto, kar sem izrazil s kombinacijo določenih kretenj in izrekanjem besed »Tu je ena roka in tu je druga«. *Vedel* sem, da je ena roka obstajala na mestu, naznačenem s kombinacijo določene kretnje in mojega prvega izrekanja besede 'tukaj' in da je bila druga roka na drugem mestu, naznačenem s kombinacijo določene kretnje in mojega drugega izrekanja besede 'tukaj'. Kako absurdno bi bilo trditi, da tega nisem *vedel*, da sem bil o tem le prepričan ter da morda celo sploh ni bilo tako! Prav tako bi lahko rekli, da sploh ne vem, da zdaj stojim in govorim – da navsezadnje morda tega sploh ne počnem ter da ni povsem gotovo, da zdaj stojim in govorim. In nazadnje še (3); prav gotovo je, da je sklep zares sledil iz te premise. To je prav tako gotovo, kakor je goto-

vo, da če je tu ena roka in je tukaj *zdaj* druga roka, potem iz tega sledi, da *zdaj* obstajata dve roki.

Moj dokaz o obstoju reči izven nas je torej izpolnil vse pogoje, potrebne za strog dokaz. Ali obstajajo še kakšni drugi pogoji, ki so nujni za strog dokaz in jih moj dokaz ni izpolnil? Morda bi lahko bili, tega ne vem. Rad bi pa poudaril, da, vsaj kolikor je meni znano, imamo vsi ves čas takšne vrste dokazov za absolutno odločilne (angl. conclusive) dokaze določenih sklepov, imamo jih za nekaj, kar dokončno razreši določena vprašanja, glede katerih smo bili poprej v dvomih. Denimo, da gre za vprašanje, ali na določeni strani v določeni knjigi nastopajo tri tiskovne pomote. Oseba A pravi, da zares so tri, B pa v to dvomi. Kako bi A lahko dokazal, da ima prav? Seveda bi *lahko* to dokazal tako, da bi vzel knjigo, jo odprl na določeni strani, pokazal na tri različna mesta na tej strani, rekoč: »Tu je ena pomota, tu druga in tu tretja.« Jasno je, da je to metoda, s katero bi to *lahko* dokazal! Ampak A s tem ne bi dokazal, da so bile vsaj tri pomote na tisti strani, če ne bi bilo gotovo, da je zares bila pomota na vsakem od mest, na katerega je pokazal. In če rečemo, da bi to *lahko* dokazal na tak način, bi lahko rekli tudi, da bi *lahko* bilo gotovo, da napake res so na vsakem od teh mest. Kolikor bi takšna stvar sploh lahko bila gotova, potem je zanesljivo bilo zdaj gotovo, da je obstajala ena roka na enem od naznačenih mest in druga roka na drugem mestu.

Tako sem malo prej zares dokazal, da so *takrat* obstajali zunanji predmeti. Jasno je, da če sem to storil, potem bi lahko *tedaj* podal še veliko drugih dokazov iste vrste, da so *takrat* obstajali zunanji predmeti in bi zdaj lahko podal še mnogo dokazov te vrste, da *sedaj* obstajajo zunanji predmeti.

Če pa bi zahtevali od mene, da dokažem, da so zunanji predmeti obstajali *v preteklosti*, lahko tudi za to navedem mnogo različnih dokazov, ki pa so v nekaterih pomembnih pogledih drugačne *vrste* od tistih, ki sem jih pravkar podal. Rad pa bi poudaril, da ko Kant pravi, da je škandal, da ni mogoče dokazati obstoja zunanjih predmetov, bi dokaz o obstoju zunanjih predmetov v preteklosti vsekakor *pomagal* odpraviti ta škandal, o katerem govori. Pravi, da bi morali tistemu, ki dvomi v obstoj zunanjih predmetov, postaviti nasproti zadosten dokaz. Toda z osebo, ki dvomi v njihov obstoj, *zagotovo* nima v mislih zgolj osebe, ki dvomi v obstoj zunanjih predmetov v trenutku govorjenja, pač pa osebo, ki dvomi v to, da so predmeti *kadarkoli* obstajali. In dokaz, da so nekateri predmeti obstajali v preteklosti, bi tako vsekakor bil relevanten vsaj za *del* tega, o čemer se takšna oseba sprašuje. Kako lahko torej dokažem, da so zunanji predmeti obstajali v preteklosti? Tu je tak dokaz. Rečem lahko: »Nedolgo tega sem nad tole mizo držal dve roki; torej sta nedolgo tega obstajali dve roki; torej sta vsaj dva zunanja predmeta obstajala v nekem trenutku preteklosti, Q.E.D.« To je popolnoma zadovoljiv dokaz, če le *vem* tisto, kar je zatrjeno v premisi. Ampak jaz *vem*, da sem nedolgo tega držal dve roki nad to mizo. Kar se tega tiče, v tem primeru celo vi to veste. Nobenega dvoma ni o tem, da sem to storil. Torej sem podal popolnoma odločilen dokaz za to, da so zunanji predmeti obstajali v preteklosti. In če je to odločilen dokaz, boste takoj uvideli, da bi lahko podal še mnogo dokazov iste vrste ter da bi lahko zdaj podal še mnogo drugih dokazov. Jasno pa je tudi, da se dokaz te vrste v pomembnih pogledih

razlikuje od tiste vrste dokaza, ki sem ga pravkar podal, da sta *takrat* obstajali dve roki.

Podal sem torej dva prepričljiva dokaza za obstoj zunanjih predmetov. Prvi je bil dokaz, da sta dve človeški roki obstajali v trenutku, ko sem to dokazoval; drugi pa je bil dokaz, da sta dve človeški roki obstajali v nekem trenutku, preden sem to dokazoval. Ta dokaza se v pomembnih pogledih razlikujeta. Opozoril sem že na to, da bi lahko podal še veliko drugih odločilnih dokazov obeh vrst. Jasno je tudi, da bi lahko tudi zdaj podal veliko drugih dokazov obeh vrst. Če so torej to dokazi, ki se jih zahteva, potem ni nič lažjega, kot dokazati obstoj zunanjih predmetov.

A predobro se zavedam, da bo, kljub vsemu, kar sem do zdaj povedal, mnogo filozofov še vedno čutilo, da nisem podal odločilnega dokaza glede vprašanja, ki nas tu zanima. Za zaključek želim na kratko povedati nekaj o tem, zakaj bi kdo lahko občutil takšno nezadovoljstvo z mojimi dokazi.

Po mojem mnenju bi en razlog lahko bil tale. Nekateri ljudje razumejo »dokaz zunanjega sveta« kot dokaz, ki vsebuje dokaz stvari, ki jih nisem niti poskušal dokazati in jih tudi nisem dokazal. Ni tako lahko reči, *kaj* sploh želijo, da bi dokazali – *kaj* je tisto, kar bi bilo takšno, da če za to ni dokaza, potem sploh ne bi rekli, da imajo dokaz obstoja zunanjih stvari. Lahko pa poskusim razložiti, kaj v bistvu želijo. Če bi dokazal propozicije, ki nastopajo kot *premise* v mojih dveh dokazih, potem bi morda priznali, da sem dokazal obstoj zunanjih stvari. Brez takšnega dokaza (ki ga seveda nisem podal niti ga nisem poskusil podati) pa bodo rekli, da nisem podal tistega, kar oni menijo, da je dokaz obstoja zunanjih stvari. Z drugimi besedami, želijo dokaz tega, kar *zdaj* zatrjujem, ko dvignem svoji roki in rečem: »Tu je ena roka in tu je druga.« V drugem primeru pa hočejo dokaz tega, kar *zdaj* zatrjujem, ko rečem: »Nad to mizo sem ravnokar držal svoji roki.« Tisto, kar hočejo, pa seveda ni le dokaz teh dveh propozicij, ampak neko splošna trditev o tem, kako dokazati *kakršnokoli* propozicijo te vrste. Takšnega dokaza pa seveda nisem podal in ne verjamem, da ga je sploh mogoče podati. Če je to tisto, kar se meni z dokazom obstoja zunanjih predmetov, potem ne verjamem, da je sploh mogoč kakršenkoli dokaz obstoja zunanjih predmetov. Seveda lahko v nekaterih primerih dobimo nekaj, kar bi lahko imenovali dokaz propozicij, za katere se zdi, da so podobne poprej navedenim. Če bi kdo posumil, da je ena od mojih rok umetna, bi lahko rekli, da bi dobil dokaz za mojo propozicijo »tu je ena roka in tu je druga« tako, da bi sumljivo roko pregledal od blizu, mogoče bi se je dotaknil in jo otipal ter tako utemeljil, da zares gre za človeško roko. Ne verjamem pa, da je tak dokaz mogoč v vseh primerih. Kako naj zdaj dokažem, da je »tu ena roka in tu druga«? Ne verjamem, da to lahko storim. Če naj bi to storil, bi moral najprej dokazati, da ne sanjam, kot je poudaril že Descartes. A kako naj dokažem, da ne sanjam? Brez dvoma imam odločilne razloge za trditev, da zdajle ne sanjam. Imam odločilno evidenco, da sem buden. A to je nekaj povsem drugega kot reči, da sem sposoben to dokazati. Ne bi vam mogel povedati, v čem je moja celotna evidenca, a to je najmanj, kar bi moral storiti, če bi naj podal tak dokaz.

Drugi razlog za nezadovoljstvo z mojimi dokazi pa po mojem mnenju ni le to, da bi nekateri želeli dokaz nečesa, česar nisem dokazal, pač pa stališče, da če ne morem navesti takšnih dodatnih dokazov, potem tudi dokazi, ki sem jih podal, sploh niso odločilni. Tu pa gre po mojem mnenju za jasno zmoto. Rekli bi: »Če ne moreš dokazati svoje premise, da je 'tu ena roka in tu druga', potem tega ne veš. Sam pa si priznal, da če tega nisi vedel, potem tvoj dokaz ni bil odločilen. Torej tvoj dokaz ni bil, kot si sam trdil, odločilen.« Stališče, da če takšnih stvari ne morem dokazati, potem jih ne vem, je po mojem mnenju stališče, ki ga je izrazil Kant v stavku, ki sem ga navedel na začetku tega predavanja, kjer meni, da dokler nimamo dokaza obstoja zunanjih reči, moramo njihov obstoj privzemati zgolj na vero. Mislim, da hoče reči, da če ne morem dokazati, da je tu roka, moram njen obstoj sprejeti zgolj na podlagi *vere* in tega ne morem vedeti. Za takšno stališče, čeprav je bilo zelo pogosto med filozofi, pa lahko po mojem mnenju pokažemo, da je zmotno – čeprav samo s pomočjo premis, za katere ne vemo, da so resnične, razen če ne vemo, da obstajajo zunanje stvari. O stvareh, ki jih ne morem dokazati, lahko imam vednost, in med stvarmi, o katerih sem zagotovo imel vednost, četudi jih (kot sam mislim) nisem mogel dokazati, so bile premise mojih dveh dokazov. Reči moram torej, da tisti, če takšni sploh so, ki so nezadovoljni s temi dokazi zgolj zato, ker o premisah nisem imel vednosti, nimajo dobrega razloga za svoje nezadovoljstvo.